

унеможливили досягнення творчості "ідеолога українського буржуазного націоналізму" і "теоретика "відрубності" української культури" як його таврували. У 60-ті — 70-ті роки, хоча й з огляданням на домінуючу методологію, а все ж подеколи цікаво пишуть про Куліша Є. Кирилюк, М. Комишанченко, В. Шубравський. Нині процес входження величезної спадщини Куліша в українську культуру починається знову. З'явилися нові літературно-критичні дослідження І. Пільгука, Ю. Шевельова, М. Жулинського, Є. Нахліка, В. Шевчука, О. Шолала та ін.

Володимир ЯЦЮК

Київ

- ¹ Шенрок В. П. А. Кулиш // Киевская старина. — 1901. — Февр. — С. 169—170.
- ² Див.: Грузов М., Шудря М. Зоряне скупчення талантів // Київ, 1996. — № 3—4. — С. 129—130.
- ³ Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнології ім. М. Рильського. — Ф3-2/116.
- ⁴ Кирило-Мефодіївське товариство: У 3-х т. — К., 1990. — Т. 1. — С. 76.
- ⁵ Див.: Яцюк Володимир. Прижиттєві портрети Пантелеймона Куліша // Літературна Україна. — 13 лют. — С. 4.
- ⁶ Див.: Грузов М., Шудря М. Зоряне скупчення талантів // Київ. — 1996. — № 3—4. — С. 131—133.
- ⁷ Записки о Южной Руси: В 2-х т. — К., 1994. — Т. 2. — С. 83.
- ⁸ Маланюк Євген. Книга спостережень. — К., 1995. — С. 12.

ЧЕТВЕРТІ ГОНЧАРІВСЬКІ ЧИТАННЯ

24—26 січня 1997 р. етномистецтвознавці України, широке коло друзів і шанувальників Івана Макаровича Гончара зібрались уже вчетверте на Гончарівські читання. Засновані на відзначення роковин смерті видатного митця, колекціонера й громадського діяча І. М. Гончара (27.01.1911—18.06.1993), Гончарівські читання з суто меморіальної акції, якою вони були напочатку, перетворилися на форум наукової думки, відкритий для всіх, кому небайдужі проблеми народної культури та її місця в сучасному світі.

Цього року Читання, організовані Музеєм Івана Гончара спільно з ІМФЕ ім. М. Т. Рильського та Інститутом підвищення кваліфікації працівників культури, присвячувалися темі "Коллективне й індивідуальне як чинники національної своєрідності народного мистецтва". Серед 70 доповідей половину склали кияни, відтак — харків'яни (9), львів'яни (7), представники Рівного, Луцька й Житомира, Чернівців і Дрогобича, Вінниці, Черкащини та Полтавщини, Черкас, а з зарубіжжя — Македонії, Молдови, Росії. Хоч і не всі вони змогли прибути на Читання, тези їх доповідей, опубліковані в опатному збірнику¹, оформленому художником Миколою Павлусенком і розданому перед Читаннями учасникам і гостям, насичували інтелектуальне поле конференції та ставали предметом обговорення у виступах і дискусіях у залі й кулуарах.

Читання розпочалися з виступу молодого бандуриста Тараса Компаниченка, учня славного Георгія Ткаченка (1898—1993),

що зберіг призабуту в II пол. ХХ ст. традицію гри на діатонічній, названій "харківській" бандурі. Хліб-сіль від земляків Івана Гончара із Звенигородщини (Черкаська обл.) вручив учитель Микола Климашевський.

З привітальними промовами виступили голова оргкомітету Петро Гончар і його заступник Михайло Селівачов, доктор філософії Євген Сверстюк, професор Гарвардського Університету Джордж Грабович, історик Сергій Білокінь, директор Державного музею українського народного декоративного мистецтва Ніна Россопінська, голова Спільки майстрів народного мистецтва України Володимир Прядка, представники співorganizаторів Читань і широкої громадськості.

Наголошувалося на важливості інтелектуального осмислення процесів, що відбуваються на всіх "шаблях" нашої культури в цей кризовий час, на гострих колізіях у ній "особистого" й "загального", на протиріччях між бажаннями якнайбільше зберегти самобутність української культури та прагненнями висловлювати її проблеми в поняттях інтернаціональної термінології, загальноприйнятої в науковому вжитку світової спільності.

Ці вузлові проблеми були в центрі уваги наступних пленарних і секційних засідань. Зокрема, на відмінностях понять "особистість" та "індивідуальність" народного майстра наголошувала науковий координатор IV Гончарівських читань Олена Клименко. Співдію колективного та індивідуального чинників, народного та на-

ціонального начала в різних видах фольклору й професійного мистецтва висвітлили Тетяна Кара-Васильєва, Олеся Бріцина, Олена Коваленко.

Жвавий інтерес присутніх викликали незвичні за постановкою питання доповіді Марини Протас "Відродження української культури як повернення до народних витоків (погляд езотеричної філософії)", Ігоря Юджіна про необхідність розрідження процесів фольклоризації та вульгаризації, Михайла Красікова (Харків) "Чи є пасивне побутування фольклору ознакою занепаду?".

На секції "Проблеми традиційної культури" Тетяна Шевчук простежила шляхи осмислення темарію IV Гончарівських читань у працях київських етнологів 1920—1930-х рр. Михайло Селівачов розглянув різні аспекти, що мали б розрізнитися в культурологічному понятті "колективне" (загальне-збірне-звичайне-з'єднане-спільне...). Зінаїда Косицька підкреслила "свободу вибору" як особливість вияву "колективного" у сучасних майстрів традиційного мистецтва. Світлана Козача говорила про механізми нового в колективному досвіді. Наталя Селівачова висвітлила "надособистісну індивідуальність" народномистецького осередку, що здебільшого виявляється на рівні не колективу, як такого, а місцевої та регіональної художньої цілісності.

Теоретичні проблеми тісно перепліталися з фактологічними на секції "Словесність, обряд, музика". Було розглянуто впливи українського та англо-американського мистецтва в творчості поетів нью-йоркської групи (доповідь Ірини Грицик з Дрогобича), архетипи колективного свідомого у весняному танково-ігровому фольклорі (Олена Чебанюк), роль особистості музиканта-професіонала в розвитку колективних творчих процесів (Богдан Сюта), індивідуальні виконавські стилі карпатських сопіляків і значення особистості в збереженні пісенного фольклору (Богдан Яремко та Надія Супрун, Рівне).

Секція "Музеєзнавство" розпочалася з доповіді Сергія Білоконя про останню дослідницю з славетного в 1920-і рр. середовища історико-філологічного відділу УАН та Всеукраїнського музею ім. Шевченка — Любов Мулявку, що померла в Броварах 1 травня 1996 р. Як і її колеги Спаська й Чукин, Щепотьєва та сестри Венгржинівські, Білоцерківська, Мороз та багато інших, Мулявка була позбавлена можливості плідно працювати в наступні десятиліття. Традиції етнографічного музейництва на Харківщині простежила Валентина Сушко (Харків). Значення

пам'яток гутного скла XVIII ст. розкрила Олена Сердюкова, зупиняючись на проблемах їх каталогізації, реставрації, експонування та публікації. Про меценатство в музейній справі говорив Федір Ступак, наголошуючи на щедрих пожертвах родини Терещенків, зокрема, на спорудження Київського міського музею. Вони перевищували внесок самого Імператора Миколи II, ім'я якого було присвоєне музею. Михайло Селівачов охарактеризував приватний музей Івана Гончара 1960—1980-х рр. як альтернативу офіційній концепції народного мистецтва.

Активні дискусії продовжувалися на секційних засіданнях і в завершувальний день IV Читань — 26 січня 1997 р. Одне з них присвячувалося народному іконопису, живопису, розпису й витинанці. Про маловідомі дослідникам ікони Богородиці на Східному Поділлі розповіла Тетяна Журинова (Вінниця). Деякі особливості світогляду народних малярів через вияв їх у народних картинах охарактеризувала Тетяна Пошивайло. Ієрархію рівнів "колективного" в орнаментальних композиціях українських весільних скринь обгрунтувала Марина Юр. Міркуваннями щодо національного колориту в сучасному народному мистецтві поділився Григорій Местечкін. Роль особистості майстра Сергія Танадійчука в становленні сучасного бердичівського центру народного розпису й витинання розкрив ентузіаст народознавства, літератор, перекладач, автор публікацій з народного мистецтва й талановитий вишивальник Анатолій Шевчук із Житомира.

Не менш цікавою була й секція "Текстиль, деревообробництво, художній метал". Доповіді Юрія Мельничука про мотиви восьмикутної зірки в українській вишивці та Олександри Теліженко (Черкаси) про засади оптимально діючої моделі сучасної майстерні художньої вишивки супроводжувалися розгорнутими в залі міні-виставками, що ілюстрували висловлювані доповідачами твердження і висновки. Ольга Химич виділила етнолінгвістичний аспект побутування вишитих сорочок Середньої Наддніпрянщини, а Ольга Єрмак охарактеризувала датовані килими з колекції Державного музею українського народного декоративного мистецтва. Гість із Чернівців Михайло Чучко проаналізував буковинську церкву-"хату" в с. Червона Діброва, споруджена в 1876—1882 р. майстром Онуфрійчуком, як приклад живучості регіонального архітектурного традиціоналізму.

На секції "кераміка" неабиякий інтерес викликала доповідь Юрія Лащука (Львів) "Про походження неолітичної кераміки Яншао в Китаї та збереження її реліктів у

гончарстві Поділля". Нові штрихи до творчого портрету Олексі Бахматюка розкрила Галина Івашків із Львова. Леонід Смерж охарактеризував творчу індивідуальність Олександри Селюченко.

Роль професійного художника-кераміста в процесі відродження традицій українського народного мистецтва висвітлює Тетяна Зіненко з Опішного на Полтавщині, а опішнянин Ігор Пошивайло — магічно-релігійне підгрунтя гончарства як мистецтва теургії.

Окремі секції розглядали проблематику стародавнього й середньовічного та сучасного мистецтва: "Ініціали стародруків Києво-Печерської лаври" (Світлана Зенькова), "Естампи типу народних картинок у системі української народної культури XVII—XVIII ст." (Валентин Фоменко), "Гравюра, малярство та фольклор як історико-графічні джерела (до іконографії облоги Почаєва Турками в липні 1675 р.)" (Волюдимир Могилевський, Наталя Космолинська та **Олександр Космолинський** із Львова), "Героїчний епос у народному мистецтві українців" (Олександр Фисун). Аналізувалася взаємодія народного та професійного рідчиз української культури: на зламі XIX—XX ст. (Лариса Савицька, Харків), у творчості Олександри Екстер і Анатолія Петрицького (доповіді Вікторії Манець, Ольги Красильникової).

Як і в попередні роки, деякі доповіді базувалися виключно на колекції Івана Гончара. До них належать розвідки Наталі Кошової (невідомі документи про Миколу Вороного з архіву І. Гончара), Михайла Матвійчука (Три ікони з музею Гончара), Ніни Скорої (Українські воти в колекції Гончара) та блок звітних інформацій: про фондову роботу Музею Івана Гончара (Галина Шупак), просвітницьку діяльність (Наталя Селівачова і Зінаїда Косицька), ремонтно-будівельну роботу (Анатолій Заїка).

На заключному пленарному засіданні співголови секцій охарактеризували виголошені на секціях доповіді та виявлені при цьому різні погляди. Це, зокрема, "міфологізуючий" і "аналітичний" підходи до

нашої народної творчості. В першому випадку поетично романтизується космо-сакральне начало, в другому — методично доводяться й осмислюються реальні факти. Багато дискусій висловлювали застереження щодо термінів, похідних від категорії "колектив", оскільки вони поширилися в радянську добу через своє суголосне політичній течії звучання.

Зазначалося, що в деяких виступах ознаки частини явища довільно застосовувалися для характеристики цілого, абсолютизувалося родове начало на протилежність індивідуальному, апологізувалася невченість носіїв фольклору та наївної творчості, хоч автодиктат цінний не тому, що не вчився, а тому, що зміг реалізувати свій талант, незважаючи на відсутність фахової освіти. Зрештою, чи не всі присутні погодилися, що необхідно зберегти наші традиційні національні цінності при переході до нової моделі життя.

Під час проведення відбулося покладання квітів на могилу Івана Гончара напередодні його 86-го дня народження і вечір пам'яті за участю хорів "Гомін" і "Чумаки", демонструвалися старі й нові фільми етнологічної тематики, обговорювалася виставка самодіяльного мистецтва "Іван Лисенко та його друзі", презентовано щойно видане колективне дослідження 46-ти авторів за матеріалами Других Гончарівських читань².

Михайло СЕЛІВАЧОВ,
Марина ЮР

Київ

¹ Гончарівські читання (четверті). Колективне та індивідуальне як чинники національної своєрідності народного мистецтва. Музей Івана Гончара в 1996 році: Програма, тези і резюме доповідей. — К.: Музей Івана Гончара, 1997. — 128 с.

² Українська народна творчість у поняттях міжнародної термінології (примітив, фольклор, аматорство, наїв, кітч...). Колективне дослідження. За матеріалами Других Гончарівських читань / Відпов. ред. М. Селівачов. — К.: Музей Івана Гончара; Родовід, 1996. — 328 с.

АНТОНІЙ ПЕЧЕРСЬКИЙ

Раз була вже роса
на тім місці святім,
де Антоній воздвиг
для Пречистої дім.

Як роса, благодать
з рук Господніх сплила,
був у Києві блиск,
в Україні — хвала.

Бо й молився чернець,
"Не мені, вітчині,
пошли, Боже росу, —
урожайні дні!"

Й прихилився Господь
до молитви слуги.
Веселився Дніпро
гремлячи в береги.

Веселився Дніпро...
Та коли ж то було?
Чи ж на віки над ним
сумом світ затягло?

Чи ж пропасти росі
на тім місці святім,
де Антоній воздвиг
для Пречистої дім?

Василь ШУРАТ